

S. Szabó József: Műveltségi állapotok, főként az iskolázás Debrecenben a reformáció korában. Debrecen, 1924. 40 lap. (A Tisza István Tudományos Társaság I. osztályának kiadványa.)

A közoktatás ügye a művelődéstörténetnek egyik ága és így egy-egy iskola megszületésének és fejlődésének teljes képe csak úgy rajzolható meg, ha ismerjük azt a talajt, amelyből kinőtt, azt a környezetet, melyben nagyra fejlődött stb., vagyis egy-egy jelentősebb iskola történetét lehetőleg művelődéstörténeti keretben ajánlatos tárgyalni.

S. Szabó József kis monográfiája ez irányban sikerült úttörő kísérletnek tekinthető, amennyiben a debreceni iskola (értve rajta a ref. kollégiumot) XVI. századbeli sorsának ismertetése előtt rövid, de eleven képét rajzolja meg Debrecen város anyagi és szellemi műveltségének. Ebből vonja le azt a következtetést, hogy Debrecenben az egyházi iskolák mellett városi iskoláknak kellett létezniök és végeredménykép az eddigi felfogással ellentétben megállapítja, hogy a ref. kollégium nem a ferencendi zárjai, hanem egy különálló városi iskolából fejlődött ki. Kezdetben az iskola tanrendszere alig különbözött a középkori iskolától, lassanként azonban a wittenbergi magyar coetus vagy bursa mintájára szervezkedett, tehát mind nagyobb önállóságra tett szert. Megemlíti a szerző Melius jelentőségét az iskolaügy terén, aztán felsorolja az iskola rektorait (Dézsi A., Szegedi G., Ilosvaj P., Tihanyi I., Félegyházi T., Thúry M.), kik nagyrészt a magyar irodalom munkásai is voltak. Sajnálatos dolog azonban, hogy a Debrecen reformáció korabeli iskoláira vonatkozó adatok igen hiányosak, mert a török hódoltság idején a káptalanok, városok, családok levéltárai majd mind elpusztultak, a Debrecenben mégis fennmaradt régi hatósági jegyzőkönyv tanügyi tekintetben is a leggyéresebb adatokat nyújtja, a híres anyaggyűjtő Debreceni Ember Pálnak († 1710) a kollégium eredetére és fejlődésére vonatkozó gazdag adatgyűjteménye pedig elveszett.

A szerző ilyen mostoha körülmények közt nem deríthetett ki sok új adatot, de az is értékes, amit ad, mert mégis kiegészíti ismereteinket a kollégium eredetére vonatkozólag, egy pár helytelen nézetet helyreigazít és az iskolát beillesztvén Debrecen mozgalmos életébe, eléggé kerek képet fest a XVI. századról, melyet még teljesebbé akar tenni Debrecen hitéletének és irodalmának bemutatásával. A buzgó szerző már hosszabb idő óta dolgozik e téren s jelen füzetén is meglátszik nagy tájékozottsága, gondossága és megbízhatósága. A trianoni béke a történetbúvárok munkamezejét nagyon is megszorította. De legalább megvan a kényszer a megmaradt téren való elmélyedésre és a részletekbe hatolásra, amire a jelzett kis füzet is például szolgálhat.

Szelényi Ödön.

Otto Boelitz: Der Charakter der höheren Schule. Quelle & Meyer. Leipzig, 1926. 48 l.

A német pedagógiai irodalom a háború óta páratlan lendületnek indult. Hiszen a német mindig pedagógus nemzet volt, főkép az elméletben; most

a gyakorlatban is egymást érik a legkülönbélebb kísérletek: keresve-keresik a nagy zűrzavarból kivetető utat. Boelitznek ez az értekezése is, melyet eredetileg a Thüringer Philologenverband közgyűlésére készített, egy ilyen kapunyitogató tanulmány akar lenni a jövő felé. A kérdés ez: a háború óta lényegesen megváltozott viszonyok szükségképen miféle reformokat kívánnak a felső oktatás terén? Bizonyos, hogy új eszmék születtek, új követelmények léptek föl, új életelvek sarjadtak ki, de ennek az új kornak nincs, vagy legalább még nincs egységes pedagógiai akarata, mert nincs egységes eszméje sem. Az élet és az iskola ugyanis nem haladhat egymás mellett egymásról semmit sem tudva; az iskolának mintegy appercipiálni kell az eleven élet székségeit és vágyait, aztán további lökőerőt adni a fejlődésnek; ez az egyik sarkalatos gondolata a szerzőnek. A másik: minden útnak a német nemzeti nevelésbe kell torkollni. Ezt a célt szolgálja a porosz kultuszminiszter legutóbbi emlékirata is, mely az összes órák egyharmadát a nemzeti tanulmányok számára foglalja le; ezt az a pedagógiai reform, hogy minden iskola-típusban a német embert és jellemet kialakító tárgyak tegyék a tanításnak központját. Az antik kultúrán keresztül is német embereket kell az új iskolának nevelni. Ez nem jelent sovizmizmust. Az emberi kultúra ugyanis csak népkultúrán alapulhat. Aki a német népnek erkölcsi kultúrközösségén az ifjúság tudatos nemzeti nevelésében együtt dolgozik, az egyúttal dolgozik a német népben amúgy is erősen élő emberi eszme, emberi kultúra érdekében is. Ezért kell, hogy a mai iskola, még pedig elsősorban a középiskola, ne csak intellektuális iskola legyen, hanem kedély- és akaratképző intézmény, valamint a közéleti és honpolgári egyéniség kialakítója is. Minden nagy népmemzeti nevelést és képzettséget ad — írja Boelitz —, a német nemzet sem engedheti meg magának azt a fényűzést, hogy idegen népeket jobban ismerjen, mint önmagát. Még csak egy érdekes megjegyzésre utalunk. A vallás-tanítást — mondja — már csak azért sem lehet kihagyni az iskolából, mert nélküle nem lehetne megérteni sem a német, sem a világtörténelmet. Így akarja megteremténi Boelitz az új, egységes, német nemzeti államot az iskolán keresztül.

Gál János.

ÚJ KÖNYVEK, FÜZETEK ÉS LAPOK.

Dr. Czeke Marianne és dr. H. Révész Margit: Gróf Brunsvik Teréz élet- és jellemrajza. — Emlékiratai. Fordította: dr. Petrich Béla. Bp., 1926. A Kisdednevelés kiadása. (N. 8-r., 108 l.) — Ára 30.000 K.

Haller István: Hare a numerus clausus körül. Bp. (1926.) A szerző kiadása. Pallas rt. ny. (N. 8-r., 262 l.) — Ára 300.000 K.

Dr. Heim Pál: A gyermekek táplálkozása. (Szülők Könyvtára. Gyakorlati tudnivalók a gyermekek neveléséről. Szerk.: Imre Sándor. — 4. szám.) Bp. (1926.) A Studium kiadása. (K. 8-r., 55 l.) — Ára 20.000 K.

Herodek Károly: Emlékkönyv a vakok József nádor kir. orsz. intézete 100 éves fennállásának ünnepe alkalmára. Bp., 1926. Franklin-T. ny. (N. 8-r., 179 l.) — Ára 4 pengő.